

Timmers! De kerk was in 1013 door een storm verwoest en de opvolger was gesticht ± 1075. In deel I had hij tenminste nog geschreven dat 'de stichting dezer kerk zou teruggaan tot 1066', al blijkt uit die frase evenmin grote vertrouwdheid met de resultaten der politieke geschiedenis.

Economische- en mentaliteitsgeschiedenis worden al evenzeer verwaarloosd. Tot nog toe werd aangenomen dat de messingindustrie na 1200 over zijn hoogtepunt heen was en slechts gehandhaafd bleef in Dinant. In de samenvatting wordt triomfantelijk verkondigd dat is aangetoond dat de messingindustrie in heel het Maasland is blijven bloeien. Dat is maar gedeeltelijk waar. De schrijver wijdt wel een heel hoofdstuk aan de geelgieterskunst, maar daarin horen we niets over de dertiende eeuw. De zaak werd voor hem pas weer interessant toen in 1372 Jehan Josés opdook, overigens wel uit Dinant afkomstig. Dat was voor het eerst weer een echte kunstenaar. Voor het overige was de Maaslandse produktie grotendeels industrieel seriewerk en daarvoor interesseren kunsthistorici zich helaas niet. Het is dezelfde mentaliteit die bij de Saint Servais te Luik constateert, dat 'de kerk als bouwwerk eer curieus dan mooi' is. Ik respecteer deze dorst naar schoonheid van de kunsthistorici, voor de economische geschiedenis heeft zo'n standpunt echter grote bezwaren en ik denk dat Timmers exposé meer diepgang had gekregen, als hij zich ook van die discipline op de hoogte had gesteld.

Datzelfde geldt voor de mentaliteitsgeschiedenis. De auteur wijdt een apart hoofdstuk aan de grafkunst en uw recensent pakte Ariès, *L'homme devant la mort* en wat verdere werken uit zijn boekenkast, ging rechtop zitten en was zeer benieuwd naar wat ging komen. Dat viel tegen. Na de onjuiste mededeling dat het pas in de loop van de dertiende eeuw gewoonte werd in kerken te gaan begraven, volgde een groot aantal grafzerken, grafkruisen en gisants, maar zonder dat er enige relatie werd gelegd met de houding van de mensen tegenover de dood. De auteur is slechts geïnteresseerd in stijkenmerken.

Kunsthistorisch betekenen de twee delen van *De kunst van het Maasland* ongetwijfeld een knappe prestatie, die getuigt van de kennis, de volledigheidstrang en de ijver van de auteur. De gewone historicus wordt er echter wat mismoedig van, omdat al die kerken en sculpturen op den duur afstompnd gaan werken en de aanpak van professor Timmers weinig aanknopingspunten biedt voor zijn eigen vak.

H.P.H. Jansen

H. Schoorl, *'t Oge. Het waddeneiland Callensoog onder het bewind van de heren van Brederode en hun erfgenamen, de graven van Holstein-Schaumburg, tot de verkoop aan vier Hollandse heren, ca. 1250-1614* (Hollandse Studiën XI; Hillegom: Historische Vereniging Holland, 1979, viii + 389 blz.).

Stormvloedten teisterden de vrijwel onbeschermd Noordzeekust van de Nederlanden in de twaalfde eeuw herhaaldelijk. Grote delen vasteland van het toenmalige Friesland, het tegenwoordige noorden van Holland, werden weggeslagen of werden tot waddengebied, overgeleverd aan de getijden van de zee. In deze voor de bewoners van de kustgebieden uiterst moeilijke tijden ontstonden de waddeneilanden. Over het zuidelijkste eiland dat toen ontstond gaat het boek van Schoorl. Het dorp Kallinge, waarin het Egmondse klooster St. Adalbert de helft van het grafelijke bezit zou hebben verkregen in de tiende eeuw, kwam op dit waddeneiland te liggen, aan de zuidkant van het vasteland afgesneden door de zeeëngte de Zijpe, in het noorden afgescheiden van het volgende eiland Huisduinen door het Heersdiep of Haersdiep. Dit eiland werd tot in de zestiende eeuw Het Oog ge-

noemd en wat er nog van rest, het noord-oostelijke deel van het eiland, is het huidige Cal-lantsoog.

Schoorl beschrijft de ingewikkelde geschiedenis van duinverplaatsingen, kreek- en geulvormingen, verzandingen en doorbraken en uiteindelijke inpolderingen en bedijkingen die tot de huidige kustlijn in dat gebied hebben geleid, tot het begin van de zeventiende eeuw. De einddatum van het werk, 1614, is gebonden aan de verkoop van het voormalige eiland door de erfgenamen van de heren van Brederode, de middeleeuwse bezitters, aan een belangencombinatie bestaande uit de Haarlemse gebroeders Colterman, rentmeesters en baljuws van Kennemerland en beheerders van de goederen van Brederode, hun Amsterdamse neef Albert de Veer, achtereenvolgens secretaris en pensionaris van de stad Amsterdam, en raadshier in de Hoge Raad van Holland, Zeeland en West-Friesland, en de heer van Sint-Annaland, een afstammeling van de befaamde advocatenfamilie, die werkzaam was in de vijftiende en zestiende eeuw bij het Hof van Holland en de Grote Raad van Mechelen, Philips Doublet. De geschiedenis van die Brederodes in relatie met hun bezit Het Oog (Cal-lensoog) wordt in een tweede hoofdstuk, getiteld 'De politieke geschiedenis van het Oog', behandeld. Onder politiek verstaat Schoorl dan 'het staatkundig optreden van machthebbers en overheden op verschillend niveau in onderlinge relatie, in machts- en krachtsverhoudingen' en hij heeft daarom de bedoeling 'het geheel van betrekkingen tussen grafelijk gezag en leenheren van het Oog, en van de laatste tot de eilandbewoners in al hun verwickelingen en wisselvalligheden' te beschrijven. Daarmee kom ik meteen aan mijn kritiek op het werk. Want het eerste, de betrekkingen tussen grafelijk gezag en leenheren van het Oog, wordt in een chronologische reeks van wisselende Brederodes, en enkele anderen uit het andere kamp in de Hoekse en Kabeljauwse twisten, gegeven, aan het tweede, de betrekkingen tussen leenheren en eilandbewoners, komt Schoorl vrijwel niet toe. Slechts een heel enkele keer wordt de lezer gewaar dat er ook bewoners van het eiland zijn geweest. Zoals toen op 26 mei 1457 Thomas van Hogendorp werd doodgeslagen toen hij samen met Jacob van Alkemade het Noorderkwartier rondreisde om de bede te innen. Uit het Memoriael van het Hof van Holland kon een levendig beeld worden verkregen van de gebeurtenissen, en de geslotenheid van de Oger gemeenschap leidde tot ingrijpen van Philips de Goede en een proces voor het Hof van Holland.

De auteur heeft zich evenwel ingedekt tegen deze kritiek door in de inleiding te vermelden dat 'tal van facetten in de inleidende hoofdstukken niet of slechts terloops vermeld' worden. De inleidende hoofdstukken die historisch-geografisch, politiek-historisch en bedijkingstechnisch zijn, vormen slechts een eerste deel van het werk. In het tweede deel zijn de bronnen voor de geschiedenis van Het Oog samengebracht, oorkonden, brieven en rekeningen uit grafelijke en andere archieven. Ook al waarschuwt Schoorl ervoor dat men niet moet denken dat nu alle materiaal betreffende de geschiedenis van het Oog is samengebracht, het zijn toch 296 nummers van oorkonden en andere bronnen die hij over de periode 1247/1256 tot 1614, in extenso, bewerkt of in regestvorm, met verwijzing naar archief en uitgave heeft samengebracht. Daarmee biedt hij de lezer, zo zegt hij in de inleiding, de mogelijkheid zelf op speurtocht te gaan. En het is te verwachten van een historisch-geograaf als Schoorl, die reeds vaker over kaarten en landvorming in de kop van Noord-Holland heeft geschreven, dat hij dan zelf op de geschiedenis van de bodem en de landvorming uitgebreid ingaat. De reconstructie van het middeleeuwse eiland, dat met zijn kustlijn rond 1300 ongeveer vijf kilometer westelijker moet hebben gelegen dan nu het geval is en dat van noord naar zuid tussen het Heersdiep en de Zijpe ongeveer twaalf kilometer lang moet zijn geweest, en de beschrijving van de zestiende en begin zeventiende eeuwse bedijkingen en inpolderingen en van de invloed van de Brabantse dijkgraaf en dijkbouwkundige

Andries Vierlingh op de dijkbouw in het Noorderkwartier is evenwel niet alleen voor historisch-geografen interessant. Deze inleidende hoofdstukken bevatten zeer veel materiaal over de totstandkoming van ons land en zijn van groot belang voor lokale en regionale onderzoekers van allerhande slag. Ze zijn bovendien zeer lezenswaard geschreven.

Een kleine aanmerking zou men kunnen maken over het ontbreken van een handzame overzichtskaart waarop de in de tekst voorkomende plaatsnamen makkelijk zijn terug te vinden. Vooral voor niet-streekgenoten is het vaak moeilijk de verschillende plaatsen terug te vinden of te weten of de in de tekst genoemde plaatsen uit het verleden nog dezelfde zijn van nu.

Toch heeft het boek van Schoorl zijn grootste belang te danken aan het tweede deel van het boek dat een verzameling oorkonden, brieven en andere documenten als procesdossiers en rekeningen, verantwoordingen, aannemings- en veilingcondities en tiendverpachtingen en kwitanties bevat die het eiland Callensoog betreffen. Het lijkt mij een goed idee voor meer regionale en lokale onderzoekingen om na te volgen. De bronnen zijn vaak zeer verspreid en het is voor de belangstellende geschiedbeoefenaar van eigen streek vaak zeer lastig het materiaal bijeen te zoeken. Het geeft bovendien de lezer een goede mogelijkheid tot nalezing in de bronnen van wat de schrijver daarin heeft gelezen. Jammer is het daarom dat slechts de zogenoemde Brederode-oorkonden en dergelijke in extenso werden afgedrukt. De overige akten werden in regestvorm, soms met citering van de belangrijke passages, opgenomen. Het is duidelijk dat alle bronnen in extenso uitgeven, vooral bij zo'n uitgebreid bronnenbestand als dat van Het Oog, niet meer mogelijk was. Maar waarom het criterium van 'Brederode-oorkonde' voor uitgave in extenso werd gehanteerd en niet dat van de bereikbaarheid van de verschillende documenten en oorkonden is mij niet duidelijk. De rekeningen en financiële overzichten werden wellicht terecht ten behoeve van de overzichtelijkheid in tabelvorm weergegeven met samenvattingen en illustratieve toepassing van oorspronkelijke tekstgedeelten, zoals Schoorl in zijn inleiding meedeelt. Dat de Brederode-oorkonden, waarvan 27 originelen pas in 1954 door de toenmalige rijksarchivaris van Noord-Holland werden aangekocht en waarvan Schoorl de geschiedenis van beheer en behoud beschrijft in een inleiding op het tweede deel, in extenso werden uitgegeven is ook voor de hand liggend. Maar dat oorkonden die alleen in Van Mieris werden afgedrukt, of zelfs in het geheel niet gedrukt zijn en slechts in het Algemeen Rijksarchief in Den Haag zijn te raadplegen, nu in regestvorm zijn gegeven is vaak jammer, juist met het oog op verder onderzoek over Brederode's leengoed Het Oog. Ook met het oog daarop heeft de schrijver zich enigszins ingedekt in zijn inleiding: 'Uiteraard is de keuze van integrale publicatie of opname in regestvorm subjectief'. Maar dat is dan jammer voor het verder onderzoek, waartoe de schrijver in zijn inleiding opwekt. Met het opgenomen regest of uittreksel en de verwijzing naar bewaarplaats is degene die de uitdaging van de schrijver om zelf op speurtocht te gaan, heeft aanvaard, dan toch enigszins gebaat. Verder onderzoek is daardoor aantrekkelijker gemaakt.

Dat het een illusie zou zijn te menen dat met deze uitgave het bronnenmateriaal volledig zou zijn bijeengebracht zoals de schrijver in zijn inleiding bescheiden opmerkt, bewijst hij door in het regionaal-historisch tijdschrift *Holland*, XII (295) naast enkele kleine errata een aanvulling te publiceren over de totale kosten van de aanleg van de Grote Zanddijk tussen Callantsoog en Huisduinen in 1610/1611. Het zal echter niet eenvoudig blijken nog veel meer bronnen over het eiland Het Oog aan deze verzameling toe te voegen.

De Historische vereniging Holland heeft hiermee een mooi boek aan haar reeks Hollandse Studiën toegevoegd.

C.L. Verkerk

P. Leupen, *Philip of Leyden, A Fourteenth-Century Jurist. A Study of his Life and Treatise 'De cura reipublicae et sorte principantis'* (Rechtshistorische studies, VII; Den Haag: Universitaire pers Leiden, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink, 1981, xviii + 300 blz., supplement 104 blz., f 156,—, ISBN 90271 1678 4).

If industry, diligence and indefatigability were the sole criteria by which this book should be judged, the author would have merited very high praise indeed, and justifiably so. The work was originally a dissertation at the University of Amsterdam and has as its object the much neglected Dutch jurist of the mid-fourteenth century, Philip of Leyden (*ob.* 1382), an exact contemporary of the great Italian Postglossators who do not seem to have made much impact upon his jurisprudential scholarship and outlook in matters pertaining to government. Some years ago I myself drew attention to the need to analyse the work of Philip closely, as it approached jurisprudential and governmental problems from a somewhat unusual angle.

The book is divided into three parts. The first deals minutely with the personal particulars of Philip, his education, influences brought to bear upon him, studies, notably at Orleans, and their reflection in his later work, his career and other relevant details. Here the chapters on the personnel and the training of ruling personages give a welcome, even if somewhat discursive insight into the composition of the offices in the secular and ecclesiastical institutions, their duties and their responsibilities and functions, although the justification (77) why clerks who were priests should according to Philip belong to the council of the count will cause much eyebrow raising: 'They [i.e. the clerks] considered the subjects' welfare and their presence in the council was therefore justified. This reveals Philip's saturation in Roman law, for example in the civilists' definition of the *ius publicum*'. It really is difficult to make much sense of statements of this kind.

The second part concerns itself with the origin, early history, composition and the stages of production of the work which established Philip's place in historical jurisprudence, the *Cura reipublicae*. Of particular value here is the attempt — on the whole successfully executed, as far as the welter of detailed circumstances allows one to judge — to portray the impact which topicality and actuality of conditions had made upon the making of the *Cura* and how they were dealt with juristically by Philip. No manuscript of the work at any of its phases has survived. There is a great mass of purely local material, about the relevance of which an outsider not familiar with the scene cannot be expected to give a verdict. The author's competence in weaving the material into his treatise is worth mentioning, and there is a *prima facie* assumption that despite the sometimes rumbling character of the exposition, Mr Leupen has succeeded in bringing before the reader the contemporaneity and the closeness of the *Cura* to reality. He deserves special credit for showing how Philip accommodated the *Cura* to the *facta realia*. There is, nevertheless, little 'objective' history, but all the more a teleologically conceived employment of historical facts in the service of a what might well be called integrated jurisprudential thesis.

The third and final part of the book is the attempt to analyse and to assess the jurisprudential themes of the *Cura*. This part suffers from many deficiencies. In order to explain Philip's views and themes, the author all too frequently loses his way and fatigues the reader by meandering through a labyrinthine mass of all-too-well known material set forth by civilians and canonists. The relevance to Philip's themes is sometimes difficult to ascertain, and the lines of contact between the jurists of the classical period and Philip are often very tenuous. The focus is missing which is a defect aggravated by the jejune, immature and woolly treatment of the topics for which the author relies overwhelmingly